

Tahirə Məmmədhüseyn CƏFƏROVA

Qərbi Kaspi Universiteti, magistrant

E-mail: c.tahira99@gmail.com

KOMMERSİYA BANKLARININ RESURS BAZASININ FORMALAŞMASININ XÜSUSİYYƏTLƏRİ

Xülasə

Kommersiya banklarının resurs bazası, onların əsas fəaliyyəti olan maliyyə xidmətlərinin göstərilməsi, kreditlərin verilməsi və digər bank əməliyyatlarının həyata keçirilməsi üçün vacib olan əsas komponentdir. Resurs bazasının düzgün formalaşdırılması bankların dayanıqlılığı, gəlirliliyi və rəqabət qabiliyyətinin artırılması üçün xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Kommersiya banklarının resurs bazasının formalaşdırılması bank fəaliyyətinin dayanıqlılığı və səmərəliliyinin əsas şərtlərindəndir. Bu prosesdə resursların mənbələrinin diversifikasiyası, effektiv risk idarəetmə strategiyaları, maliyyə bazarları ilə integrasiya və regulativ normalara uyğunluq mühüm rol oynayır. Banklar resurs bazasını gücləndirərək həm müştərilərin, həm də investorların etimadını artırmaq və ümumi iqtisadiyyatda aktiv rol oynamaq imkanına sahib olurlar.

Açar sözlər: kommersiya, bank, resurs, forma, baza.

UOT: 336

JEL: F-52

DOI: <https://doi.org/10.54414/SDGP4732>

Giriş

Kommersiya banklarının sığorta bazasının formalaşması bir neçə əsas xüsusiyyət və funksiyalarla bağlıdır. Kommersiya bankları öz təkrarsığorta bazalarını müxtəlif maliyyə resursları, o cümlədən depozitlər, borclar və öz kapitalları ilə rəsmiləşdirirlər. Depozitlər müştərilərin bankda saxladıkları və bankın maliyyə resurslarının əsas hissəsini təşkil edən pullardır. Banklar sığorta bazalarını optimallaşdırmaq üçün müxtəlif idarəetmə strategiyaları həyata keçirirlər. Bu, likvidliyi artırmaq, riskləri minimuma endirmək və müştəri məmnuniyyətini artırmaq məqsədi daşıyır. Banklar bazar rəqabətinin təsiri altında öz sığorta bazalarını formalaşdırırlar. Rəqiblərlə əlaqələr depozit faiz dərəcələrinin və müştəri cəlb etmə strategiyalarının müəyyən edilməsində mühüm rol oynayır. Ölkənin qanunvericilik və maliyyə tənzimləmə orqanlarının normativ aktları bankların sığorta bazasının formalaşmasında mühüm rol oynayır. Bu qanunlar bankların minimum kapital tələbləri və likvidlik əmsalları kimi aspektləri müəyyən edir. İqtisadi inkişaf, inflyasiya, işsizlik səviyyəsi və

maliyyə bazarlarının möhkəmliyi bankların sığorta bazasını rəsmiləşdirən mühüm amillərdəndir. İqtisadi tənəzzüllər zamanı müştərilərin əmanətləri azala bilər və bu, bankın sığorta bazasına təsir göstərir. Banklar müştərilərin cari tələblərinə uyğun xidmət göstərir və sığorta bazasını buna uyğun rəsmiləşdirir. Kommersiya banklarının təkrarsığorta bazasını rəsmiləşdirən bu xüsusiyyətlər bankların maliyyə davamlılığına və əməliyyat effektivliyinə təsir göstərir. Bankların uğuru onların sığortasından uğurla istifadə etməsindən asılıdır.[1, s24].

Kommersiya banklarının 2 funksiyası var: borc almaq və borc vermək. Borc almaq çox zaman əmanət şəklində, borc vermək isə kredit şəklində ortaya çıxır. Məhz kommersiya bankları ölkədə kredit resurslarının əsas hissəsinin toplanmasına xidmət göstərir və müştərilərə maliyyə-kredit xidmətlərinin bütöv kompleksini təqdim edir. Kommersiya banklarının fəaliyyəti ikili səciyyə daşıyır. Onlar kommersiya təşkilatı olmaqla yanaşı, həm də cəmiyyətin ictimai təsisatları kimi

çıxış edir. Kommersiya təşkilatı kimi onlar maksimal mənfəət əldə etmək istiqamətində fəaliyyət göstərir.

Kommersiya banklarının resursları xüsusi və cəlb olunmuş vəsaitlərin cəmini təşkil edir ki, onlardan da aktiv əməliyyatların aparılmasında istifadə edilir.

Bankın xüsusi resurslarının payına dünyəvi bank təcrübəsinin təblərinə cavab verən ehtiyatlar sistemi düşür. Bankın xüsusi ehtiyatlarının tərkibin məcmu kapital və fondlar daxil edilir.

Kommersiya bankları fiziki və hüquqi şəxslərdə pul vəsaiti cəlb edərək, onları maliyyə bazarında yerləşdirirlər. Kommersiya banklarının maliyyə resurslarının əsas hissəsi cəlb edilmiş vəsaitlərdən ibarət olur.

Kommersiya banklarının aktiv əməliyyatları, maliyyə resurslarının səmərəli idarə edilməsi və gəlir əldə etmək məqsədilə həyata keçirilir. Aktiv əməliyyatların geniş təsnifatı aşağıdakı şəkildə aparıla bilər:

Bank resurslarının iqtisadi mahiyyəti və formalaşma mexanizmi, bankların sağlam fəaliyyətini, müştəri məmnuniyyətini, iqtisadi inkişafa dəstək verilməsini və maliyyə sisteminin sabilliyini əks etdirir. Banklar, resurslarını səmərəli şəkildə idarə edərək, iqtisadiyyata önəmli töhfələr verir və maliyyə bazarında sağlam rəqabəti təmin edirlər.

Bank resurslarının formalaşması, maliyyə idarəçiliyi və risk menecment strategiyalarına bağlıdır. Banklar, resursları maksimum səmərəliliklə istifadə etməyə çalışaraq bazar tələblərinə uyğunlaşır. Bank resurslarının formalaşmasına dövlət tənzimləmələri və maliyyə qanunvericiliyi də təsir göstərir. Bankların qanunlara riayət etməsi, maliyyə sağlamlığını və dayanıqlığını təmin edir. Uğurlu bank sığorta bazasını balanslaşdırılmış və davamlı formada formalaşdırmağı bacarır

1. Kredit əməliyyatları

İstehlak krediti: Müştərilərə şəxsi ehtiyaclar üçün verilən kreditlər.

Biznes krediti: Şirkətlərin fəaliyyətini dəstəkləyən kreditlər.

Mikrokreditlər: Kiçik bizneslərə və fərdlərə kiçik məbləğdə verilən kreditlər.

Kredit əməliyyatları kommersiya bankları və digər maliyyə institutları tərəfindən müəyyən şərtlər daxilində müştərilərə maliyyə resurslarının təqdim edilməsi prosesidir. Bu əməliyyatlar iqtisadiyyatın mühüm tərkib hissəsi kimi müəssisələrin

və fərdi müştərilərin maliyyə ehtiyaclarını ödəyir və banklara gəlir əldə etməyə imkan verir. Kreditlərin verilməsi müştəri ilə bank arasında kreditin məbləği, faiz dərəcələri, ödəmə müddəti və digər şərtlər müəyyən edilən müvafiq müqavilə əsasında həyata keçirilir.

Kreditlər biznesin inkişafına, yeni müəssisələrin yaradılmasına və istehsalın artmasına təkan verir. Müxtəlif sektorlara investisiya qoyulduğu iqtisadi genişlənməyə və inkişafa səbəb olacaq. Banklar kredit əməliyyatları vasitəsilə müştərilərdən faiz gəlirləri əldə edirlər. Bu, bankların əsas gəlir mənbələrindən biridir və bankın maliyyə sabitliyinə mühüm təsir göstərir.

Kredit əməliyyatlarının müxtəlif növləri var, məsələn, istehlak krediti, biznes krediti, ipoteka krediti və s. Hər bir kredit növü özünəməxsus şərtlərə və proseslərə tabedir. Eyni zamanda, kredit risklərinin idarə edilməsi banklar üçün mühüm prioritetdir, çünki müştəri borcunu ödəyə bilmirsə, bu, bankın maliyyə vəziyyətinə mənfi təsir göstərə bilər.

Beləliklə, kredit əməliyyatları kommersiya banklarının fəaliyyətində mərkəzi rol oynayır və iqtisadiyyatın inkişafında mühüm elementdir. Bu əməliyyatların düzgün idarə edilməsi bankların gəlirlərini artırmaqla yanaşı, həm də müştəri məmnuniyyətini və maliyyə bazarının möhkəmliyini təmin edir [2, s480].

2. İnvestisiya əməliyyatları

Dövlət qiymətli kağızları: Dövlət tərəfindən buraxılan mühafizə olunan investisiya vasitələri.

Korporativ qiymətli kağızlar: Şirkətlər tərəfindən buraxılan səhmlər və bono.

Müxtəlif maliyyə alətləri: Fonlar, əmtəə və digər maliyyə vasitələri.

Kredit əməliyyatları kommersiya bankları və digər maliyyə institutları tərəfindən müəyyən şərtlər daxilində müştərilərə maliyyə resurslarının təqdim edilməsi prosesidir. Bu əməliyyatlar iqtisadiyyatın mühüm tərkib hissəsi kimi müəssisələrin və fərdi müştərilərin maliyyə ehtiyaclarını ödəyir və banklara gəlir əldə etməyə imkan verir. Kreditlərin verilməsi müştəri ilə bank arasında kreditin məbləği, faiz dərəcələri, ödəmə müddəti və digər şərtlər müəyyən edilən müvafiq müqavilə əsasında həyata keçirilir.

Kredit əməliyyatlarının əhəmiyyətini iki əsas istiqamətdə ifadə etmək olar:

İqtisadi inkişaf: Kreditlər biznesin inkişafına, yeni müəssisələrin yaradılmasına və istehsalın artmasına təkan verir. Müxtəlif sektorlara investisiya qoyulduğu iqtisadi genişlənməyə və inkişafa səbəb olacaqdır.

Maliyyə gəlirləri: Banklar kredit əməliyyatları vasitəsilə müştərilərdən faiz gəlirləri əldə edirlər. Bu, bankların əsas gəlir mənbələrindən biridir və bankın maliyyə sabitliyinə mühüm təsir göstərir.

Kredit əməliyyatlarının müxtəlif növləri var, məsələn, istehlak krediti, biznes krediti, ipoteka krediti və s. hər bir kredit növü özünəməxsus şərtlərə və proseslərə tabedir. Eyni zamanda, kredit risklərinin idarə edilməsi banklar üçün mühüm prioritetdir, çünki müştəri borcunu ödəyə bilmirsə, bu, bankın maliyyə vəziyyətinə mənfi təsir göstərə bilər.

Beləliklə, kredit əməliyyatları kommersiya banklarının fəaliyyətində mərkəzi rol oynayır və iqtisadiyyatın inkişafında mühüm elementdir. Bu əməliyyatların düzgün idarə edilməsi bankların gəlirlərini artırmaqla yanaşı, həm də müştəri məmnuniyyətini və maliyyə bazarının möhkəmliyini təmin edir.

3. Pul vəsaitlərinin idarə edilməsi

Likvid aktivlər: Nağd pul, nağd pul ekvivalenti və sürətlə çevrilən maliyyə aktivləri.

Depozitlər: Müxtəlif zaman çərçivələrinə görə bankda saxlanılan müştəri vəsaitləri.

Pul vəsaitlərinin idarə edilməsi, kommersiya banklarının və maliyyə institutlarının müştərilərinin və öz resurslarının pul axınlarını, aktivlərini və öhdəliklərini effektiv şəkildə planlaşdırma, təşkil etmə və nəzarət etmə prosesidir. Bu, maliyyə sağlamlığını təmin etmək, likvidliyi qorumaq və gəlir əldə etmə məqsədini güdür. Pul vəsaitlərinin düzgün idarə edilməsi, bankların müflis olma riskini azaltmaqla yanaşı, müştəri etimadını artırır və bazar şəraitinə tez uyğunlaşmağı asanlaşdırır.

Banklar, müştərilərin tələblərinə vaxtında cavab vermək və müflislik riskini azaltmaq üçün kifayət qədər likvid aktiv saxlamalıdır. Pul axınlarının diqqətlə izlənməsi, öhdəliklərin vaxtında ödənilməsinə təmin edərək bankın maliyyə vəziyyətini sabit saxlayır. Effektiv pul idarəetməsi, investisiya və kredit əməliyyatları daxilində sərfəli imkanların müəyyən edilməsi yolu ilə bankların gəlir əldə etməsinə kömək edir. Bu, müştəri pul

vəsaitlərinin optimal yerləşdirilməsi ilə təmin edilir. İdarəetmə prosesi, maliyyə bazarlarında risklərin qiymətləndirilməsini və idarə olunmasını tələb edir. Banklar, faiz dərəcələrinin dəyişməsi, valyuta fluktuasiyaları və digər maliyyə risklərinə qarşı müdafiə strategiyaları inkişaf etdirirlər. Pul vəsaitlərinin idarə edilməsi, bankların gələcəkdəki maliyyə tələblərini planlaşdırmasına kömək edir. Bu, resursların daha səmərəli istifadəsini və müştərilərə yönəlmiş strategiyaların hazırlanmasını asanlaşdırır [3, s4].

Nəticə etibarilə, pul vəsaitlərinin idarə edilməsi, kommersiya banklarının fəaliyyətinin ayrılmaz bir hissəsidir. Düzgün strategiyalar tətbiq edildikdə, bu proses müştəri məmnuniyyətini artırır, maliyyə sabitliyini təmin edir və bankın bazar mövqeyini gücləndirir. Pul vəsaitlərinin effektiv idarə edilməsi, yalnız bankların özləri üçün deyil, həm də müştərilər və ümumi iqtisadiyyat üçün önəmli olan dayanıqlı maliyyə mühitinin yaradılmasında kritik rola malikdir.

4. Valyuta əməliyyatları

Valyuta mübadiləsi: Valyuta əmanətləri və valyuta alqı-satqısı.

Gəlir və risklər: Valyuta risklərinə qarşı müdafiə üsulları.

Valyuta əməliyyatları kommersiya banklarının və maliyyə institutlarının müxtəlif sahələr arasında alqı-satqı, mübadilə və digər maliyyə xidmətlərini təmin etdiyi prosesdir. Bu əməliyyatlar beynəlxalq ticarət, investisiya və maliyyə əlaqələrinin inkişafında, eləcə də müştərilərimizin maliyyə ehtiyaclarının ödənilməsində mühüm rol oynayır. Valyuta bazarında baş verən dəyişikliklər iqtisadiyyatın global xarakterini əks etdirir və bu əməliyyatların idarə edilməsi strategiyası maliyyə institutları üçün əhəmiyyət kəsb edir.

Valyuta əməliyyatları daxili aktivlərin sabitliyini təmin etmək və iqtisadiyyatda likvidliyi artırmaq məqsədi daşıyır. Bankların mübadilə əməliyyatları müştərilərə kapital risklərini idarə etməyə kömək edir. Banklar fərdi müştərilərin və şirkətlərin valyuta mübadiləsi, beynəlxalq ödənişlər və digər əlaqəli xidmətlərlə bağlı ehtiyaclarına cavab verir. Bu, müştəri məmnuniyyətini artırmaqla bankların bazarda iştirakını gücləndirir. Nəticədə kapital əməliyyatları beynəlxalq maliyyə sisteminin tərkib hissəsidir. Bu əməliyyatların uğurlu idarə edilməsi kommersiya banklarının

fəaliyyətinin genişləndirilməsi, müştərilərə müvafiq xidmətlərin göstərilməsi və global iqtisadiyyatın yaxşılaşdırılması məqsədi daşıyır. Əməliyyatların düzgün aparılmasını təmin etmək vacibdir. Valyuta bazarında aktiv iştirak bankların maliyyə sabitliyinin və böyüməsinin dəstəklənməsində mühüm rol oynayır.

5. Sığorta və zəminlik əməliyyatları

Sığorta məhsulları: Müştəri və mülkiyyətin qorunmasını təmin edən məhsullar.

Zəminliklər: Müştərilər üçün zəmanət və çıxış yolları təmin etmək.

Sığorta və zəminlik əməliyyatları maliyyə risklərini idarə etmək və müştərilərin təhlükəsizliyini artırmaq məqsədi daşıyan mühüm maliyyə fəaliyyətidir. Bu əməliyyatlar banklara müştərilərə tam spektrli xidmətlər göstərməyə imkan verir, eyni zamanda bazar şəraitində baş verən pozuntulardan qoruyur. Sığorta müştərilərin daşınmaz əmlakını, həyatını və müştəri hüquqlarını qorumaq məqsədi daşdığı halda, sığorta müştərilərin borclarını ödəmək üçün banklara vaxt vermək üçün istifadə olunur. Nəticədə sığorta əməliyyatları kommersiya banklarının fəaliyyətində ayrılmaz rol oynayır. Bu əməliyyatlar maliyyə risklərini effektiv idarə etmək, müştərilərin etibarını artırmaq və maliyyə ekosisteminin möhkəmliyini təmin etmək üçün lazımdır. Müasir maliyyə şəraitində bu xidmətlərin göstərilməsi banklara bazar rəqabətində üstünlük əldə etməyə kömək edir.

6. Gəlir gətirən aktivlərin idarə edilməsi

İnvestisiya portfeli: Müxtəlif maliyyə alətlərindən ibarət portfelin idarə edilməsi.

Maliyyə: Risklərin idarə edilməsi və diversifikasiya strategiyaları.

Gəlir gətirən fəaliyyətlərin idarə edilməsi kommersiya banklarının və maliyyə institutlarının müştərilərinə təqdim etdiyi xidmətlərin mərkəzidir. Bu proses bankların müştəri kapitalını artırmaq, riskləri minimuma endirmək və maliyyə resurslarını uğurlu şəkildə idarə etmək məqsədi daşıyır. Gəlir gətirən fəaliyyətlər mütəmadi olaraq gəlir gətirən maliyyə alətləri, investisiya portfelleri və digər maliyyə resursları daxilindəki fəaliyyətlərdir.

Gəlir gətirən fəaliyyətlərin düzgün seçilməsi və idarə edilməsi bankların gəlir mənbələrinin artmasına kömək edir. Fəaliyyət növlərinin müxtəlifliyi banklara öz portfellerini diversifikasiya etməyə imkan verir. Bu, bazar dalğalanmalarından

qorunmaq və riskləri daha geniş şəkildə yaymaq üçündür. Fəaliyyətləri səmərəli idarə etmək, impulsları minimuma endirmək və gəliri maksimuma çatdırmaq vacibdir. Gəlir gətirən fəaliyyətlərin idarə edilməsi banklara gəlir axınını proqnozlaşdırmağa imkan verir. Bu, maliyyə planlaşdırma, büdcə və mühasibat sistemlərini optimallaşdırır. Müştəri maraqlarını nəzərə alaraq gəlir gətirən fəaliyyətləri idarə etmək müştəri məmnuniyyətini artırır. Banklar müştərilərə öz kapitallarını artırmaqda kömək etməklə onlara xidmət göstərir ki, bu da müştəri bazasının genişlənməsinə səbəb olur [4, s160].

Beləliklə, gəlir gətirən fəaliyyətlərin idarə edilməsi kommersiya banklarının fəaliyyətinin tərkib hissəsidir. İdarəetmə prosesinin mükəmməl təşkili maliyyə bazarlarının dərinliyini və bankların müştərilərə göstərdiyi xidmətlərin keyfiyyətini artırır. Bununla da banklar müasir maliyyə şəraitində uğurlarını təmin etməklə təkcə öz fəaliyyətlərini deyil, həm də müştəri məmnuniyyətini artırır [4, s260].

Bu təsnifat, kommersiya banklarının aktiv əməliyyatlarının müxtəlif cəhətlərini əhatə edir və onların gəlir əldə etməsi üçün müxtəlif metodların istifadəsini asanlaşdırır. Banklar, aktiv əməliyyatları daha səmərəli və strateji şəkildə planlaşdırmaqla bilər ki, bu da onların maliyyə sağlamlığına və rəqabət qabiliyyətinə müsbət təsir edir.

Nəticə

Nəticə etibarilə, kommersiya banklarının resurs bazasının səmərəli formalaşdırılması və idarə edilməsi onların maliyyə sabitliyinin, kreditləşmə qabiliyyətinin və ümumi fəaliyyət effektivliyinin artırılmasında mühüm rol oynayır. Effektiv resurs siyasəti bankların həm müştərilərinin, həm də iqtisadiyyatın digər iştirakçılarının gözləntilərinə uyğun fəaliyyət göstərməsinə imkan yaradır.

ƏDƏBİYYAT SİYAHISI

1. Məmmədov Z.F. (2010), Pul, kredit və banklar. Dərslik. Bakı, 2010., s244
2. Məmmədov Z.F. (2013) Bank fəaliyyətinin əsasları (Elmi-nəzəri və praktiki məlumat kitabı), Bakı, "Azərneşr" s.480.
3. Аббасов А.М., Мамедов З.Ф. Цифровизация банковского сектора: новые вызовы и перспективы// Экономика и управление. 2019. № 6 (150). С. 4-10.

4. Абдуллаев Ш. , Аскерова Р. (2010), Банковское дело. Баку, 160 стр.

Tahira Mammadhuseyn JAFAROVA
Western Caspian University, master student
E-mail: c.tahira99@gmail.com

FEATURES OF FORMATION OF THE RESOURCE BASE OF COMMERCIAL BANKS

Summary

The resource base of commercial banks is a key component that is essential for their main activity, which is the provision of financial services, granting loans and carrying out other banking operations. The correct formation of the resource base is of particular importance for increasing the stability, profitability and competitiveness of banks. The formation of the resource base of commercial banks is one of the main conditions for the stability and efficiency of banking activities. In this process, diversification of sources of resources, effective risk management strategies, integration with financial markets and compliance with regulatory norms play an important role. By strengthening their resource base, banks have the opportunity to increase the confidence of both customers and investors and play an active role in the overall economy.

Keywords: commercial, bank, resource, form, base.

Тахира Мамедгусейн ДЖАФАРОВА
Западно-Каспийский университет, магистрант
E-mail: c.tahira99@gmail.com

ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ РЕСУРСНОЙ БАЗЫ КОММЕРЧЕСКИХ БАНКОВ

Резюме

Ресурсная база коммерческих банков является ключевым компонентом, необходимым для их основной деятельности, а именно предоставления финансовых услуг, выдачи кредитов и осуществления других банковских операций. Правильное формирование ресурсной базы имеет особое значение для повышения устойчивости, прибыльности и конкурентоспособности банков. Формирование ресурсной базы коммерческих банков является одним из основных условий устойчивости и эффективности банковской деятельности. Важную роль в этом процессе играют диверсификация источников ресурсов, эффективные стратегии управления рисками, интеграция с финансовыми рынками и соблюдение нормативных норм. Укрепляя свою ресурсную базу, банки получают возможность повысить доверие как клиентов, так и инвесторов и играть активную роль в экономике в целом.

Ключевые слова: коммерческий, банковский, ресурсный, форма, база.